

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

ASLANTÜRK, H, KAYA KILIÇ, A. (2020). Üvey Aileye Sahip Gençlerde Aile Aidiyeti: Nitel Bir Analiz. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (3), 1171-1189.

Üvey Aileye Sahip Gençlerde Aile Aidiyeti: Nitel Bir Analiz

Hüsnünur ASLANTÜRK (*)

Ayten KAYA KILIÇ (**)

Öz: Boşanma oranlarındaki artış ve yeniden evliliğe bakış açısındaki değişimin sonuçlarından biri olan tekrar evlenmelerle birlikte yeni aileler kurulmakta ve üvey ebeveynli aile yapıları oluşmaktadır. Günümüzde giderek daha fazla sayıda genç, çocukluk hayatları süresi içinde üvey aile yaşam düzenlemeleri içinde yer almakta; aileye ve ait olma hissine ilişkin deneyimlerini bu aile yapısı içinde yaşamaktadır. Bu çalışmada üvey aileye sahip gençlerin aileye ve aile aidiyetine ilişkin düşünce ve deneyimlerinin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Nitel araştırma yönteminde tasarlanan bu çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 10 gençle derinlemesine görüşmeler yapıldı. Çalışmada elde edilen bulgulara; gençler tarafından ailenin anlamının sevgi ve birliktelik kavramlarıyla ifade edildiği; genel aile tanımlamasında biyolojik anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısının tanımlanmasına karşın kendi ailelerine ilişkin tanımlamalarda, ebeveyn/lerin yeniden evlenme sürecinin, üvey ebeveynle ve velayeti almayan ebeveynle ilişkilerin belirleyici olduğu görüldü. Annelerin yeniden evliliğinde toplumsal baskılardan kurtulma, yaşamın kolaylaşması ve yalnızlıktan kurtulma düşüncelerinin, babaların yeniden evliliğinde evdeki düzenin devam ettirilmesi, yaşamın kolaylaşmasına yönelik düşüncelerin evliliğin onaylanmasında etkili olduğu saptandı. Üvey aile yaşamında üvey ebeveyn ile kurulan olumsuz ilişkinin ve ailede üvey kardeş varlığının aileyi kabullenme konusunda gençleri olumsuz etkilediği belirlendi. Üvey ebeveynle ilişkilerin gençlerde aile aidiyetinin belirleyicisi olduğu ve aile üyeleriyle birlikte düzenli yapılan aktiviteler, bayram, mezuniyet gibi önemli günlerde beraber olmanın katılımcıların aile aidiyeti hissetmeleri konusunda önemli olduğu belirlendi. Çalışma sonucunda üvey aile üyeleri arasındaki iletişimi artırıcı programların düzenlenmesi, yeniden evlenme sürecinde profesyoneller tarafından sunulacak aile danışmanlığına ilişkin hizmetlerin geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üvey aile, ailenin anlamı, aile aidiyeti

Family Belonging in Young People with Step Family: A Qualitative Analysis

Abstract: Following the remarriages that emerge as one of the results of the increase in divorce rates and the change in the perspective towards remarriage, new families are established and family structures with stepparents are formed. Today, more and more young people are involved in step family environments during their childhood years; and they experience family and sense of belonging within this family structure. In this study, it was tried to reveal the thoughts and experiences of young people with stepfamily about family and family belonging. In the study designed in qualitative research method, in-depth interviews were made with 10 young people by using the semi-structured interview form. The findings

*) Dr.Öğr.Üyesi Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü (e-posta: husnunur@yahoo.com) ORCID ID: orcid.org/0000-0002-8174-4970

**) Dr.Öğr.Üyesi Akdeniz Üniversitesi Manavgat Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü (e-posta: aytenkayakilic@akdeniz.edu.tr) ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7884-7111

of the study showed that; the meaning of family is expressed with the concepts of love and togetherness by young people; although general family structure was defined as a nuclear family structure consisting of a biological mother, father and children, the re-marriage process of the parent/s and the relationships with the stepparent and the parent who do not have the custody were determinant in the definitions regarding their own families. It was found that the thoughts about getting rid of social pressures, making life easier, and getting rid of loneliness affect the approval of mothers' remarriage while the thoughts about sustaining the order and tidiness at home and making life easier affect the approval of fathers' remarriage. It was determined that the negative relationship with the stepparent in step family life and the presence of the stepsibling in the family negatively affect the young people in accepting the family. It is determined that relationships with stepparents are the determinants of family belonging in young people and the activities done together with family members and being with them together on important days such as holidays and graduation are important for the participants to feel family belonging. As a result of the study, it is recommended to organize programs that increase the communication among step family members, and to develop family counselling services to be offered by professionals in the remarriage process.

Keywords: Step family, meaning of family, family belonging

Makale Geliş Tarihi: 15.05.2020

Makale Kabul Tarihi: 30.10.2020

I. Giriş

Endüstrileşme sonrasında aile kurumunda ortaya çıkan yapısal değişiklikler genel aile formunu küçültürken modernleşme ile birlikte aile ve akrabalık ilişkileri önemini kaybederek zayıflamıştır (Eisenstadt 2017, 13-19). Günümüz toplumlarında yaşanan aile parçalanmaları ve boşanmalardaki artış farklılaşan ve değişime uğrayan aile yaşantısı ile yakından ilişkilidir (Adak 2017, 59). Boşanmaların artması bir taraftan aile üyelerinin dağılmasına yol açarken diğer taraftan tekrar evlenmeye olan ilgi yeni ailelerin kurulmasına ve üvey ebeveynli aile gibi farklı aile yapılarının oluşmasına neden olmaktadır. Çocuklu çiftlerin boşanarak başka çocuklu ya da çocuksuz bireylerle evlenmeleri sonucunda oluşan (Pasley ve Garneau, 2017, 167) üvey aile yapıları, ebeveynlerin her zaman çocuklarıyla birlikte yaşamadığı ya da yaşayamayacağı, çocuklarla yaşayan yetişkinlerin de her zaman biyolojik ebeveynleri olmadığı ya da olamayacağı gerçeğini gözler önüne sermektedir (Seltzer ve Bianchi, 1988). Brown, Manning ve Stykes (2015), günümüzde üvey aile sayılarında hızlı bir artış yaşandığını ve daha fazla sayıda çocuğun çocukluk hayatları süresi içinde farklı yaşam düzenlemeleri arasında geçiş yaptığını belirtmektedir. Uşaklı (2013), bugün doğan bir çocuğun 18 yaşına kadar ikinci bir ebeveyn ile yaşama şansının yüzde 40 olduğunu belirtmektedir.

Günümüzde sıklıkla karşılaştığımız farklı aile yapıları araştırmacıların dikkatini çekmekte ve özellikle aile yapılarının çocuklar üzerindeki etkileri çok sayıda çalışmaya konu olmaktadır (Abbey ve Stewart, 2001; Gennetian, 2005; Brown vd., 2015). Bu çalışmalardan biri de aile aidiyeti çalışmalarıdır. Ailenin üreme, çocukların bakımı ve eğitimi, cinsiyetler arası iş bölümü, ekonomik gibi temel işlevleri yanında çocukların sıcak bir yuvada ilgi ve sevgiyle büyütülmesi, sosyalleşmesinin sağlanması gibi önemli psikolojik ve sosyal işlevleri de vardır. Aile, çocuğun çevresinde yer alan diğer kişilerle sosyal ilişki geliştirmeye başladığı ve ait olma ihtiyacının karşılandığı ilk toplumsal

kurumdur. Ait olma ihtiyacı, insan davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını etkileyen güçlü kişilerarası bir güdüdür (Wilczynska, Januszek ve Bargiel-Matusiewicz, 2015: 72) ve kişinin başkalarıyla ilişkisini geliştirmek ve yönetmek için kullandığı önemli bir unsurdur (Hagerty, Williams, Coyne ve Early, 1996). Baumeister ve Leary (1995) ait olma ihtiyacının kültürel ve bireysel farklılıklara rağmen tüm kültürlerde ve toplumlarda bir dereceye kadar bulunduğunu, insan olmanın doğal bir sonucu olarak kişilerarası ilişki kurma, grup üyeliğini oluşturma ve sürdürme ihtiyacının bireylerin içsel dürtüleri tarafından ortaya çıktığını öne sürmektedirler. Hagerty, Lynch-Sauer, Patusky, Bouwsema ve Collier (1992:173) aidiyeti “insanların bir sisteme veya çevreye katılmaları sonrasında kendilerini bu sistemin veya çevrenin ayrılmaz bir parçası gibi hissetmeleridir” şeklinde tanımlamaktadır.

Aile aidiyeti, çocukların ebeveynleri tarafından anlaşılmasından ilgilenilmesine, birlikte vakit geçirmelerine kadar uzanan bir takım olumlu ilişki ve duyguların çocuğun kendisini ailesine ait hissetmesine yol açması durumudur (King ve Boyd, 2016). Aidiyet duygusunun ilişki ve bağlanmanın bir bileşeni (Hill, 2006) olması nedeniyle çocuklarda aile aidiyetini geliştiren en önemli unsur ebeveynlerin çocuklarına sevgi ve ilgi göstermesidir. Çocukların anlaşıldığı ve desteklendiği, aile üyelerinin birlikte keyifli deneyimler paylaştığı olumlu bir ev ortamı, çocukların aileye ait olduklarını hissetmelerine yardımcı olabilmektedir (King ve Boyd, 2016). Ancak üvey ailelerde büyüyen çocuklar aileleriyle daha az zaman geçirebilmekte ve daha az ilgi görebilmektedirler (Thomson, Hanson ve McLanahan, 1994). Bu durum çocukların aile aidiyetlerinin yeterince gelişememesine neden olabilmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar, aile aidiyetinin duygusal sıkıntı, suçluluk, şiddet, depresyon, intihar düşünceleri ve davranışları, madde kullanımı gibi bir dizi olumsuz duruma yönelik koruyucu bir faktör olduğunu göstermektedir (Thomson vd., 1994; Leake, 2007; Choenarom Williams ve Hagerty, 2005; Cavanagh, 2008; King ve Boyd, 2016). Aile aidiyet eksikliğinin çocuk ve gençlerde sosyal ve psikolojik problemlere yol açtığı bildirilmektedir (Hagerty, 2002).

Tüm bu bilgiler ışığında, üvey ailede yetişen çocukların, ergenlerin ve genç yetişkinlerin üvey aile yaşantısına ilişkin deneyimlerini, üvey ebeveyne ve aileye yönelik aidiyet geliştirme konusundaki görüşlerini, aidiyet duygusunun hayatları üzerindeki etkisini belirleyecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan literatür incelemesinde konu ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı düzeyde olduğu belirlenmiştir (King, Boyd ve Thorsen, 2015; Leake, 2007). Bu doğrultuda hazırlanan çalışmanın bir yönüyle üvey ailede yetişen gençlerin anlaşılmasına ve sorunlarının belirlenmesine diğer yönüyle de üvey ailelerinin sorunlarının önlenmesi konusunda literatüre ve alanda çalışan profesyonellere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada üvey aileye sahip gençlerin aile ve aile aidiyetine ilişkin duygu, düşünce, deneyim ve yaşantılarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

II. Yöntem

Çalışmada üvey aileye sahip gençlerin aileye ve aile aidiyetine ilişkin duygu düşünce ve deneyimlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) modeli kullanıldı. “Farkında

olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara” (Yıldırım ve Şimşek, 2011) odaklanılan bu model ile üvey aileye sahip gençlerin ailenin ve aile aidiyetinin kendileri için ifade ettikleri anlamı ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır.

A.Evren ve Örneklem

Nitel araştırma yönteminde örneklem büyüklüğünden ziyade, araştırmaya dahil edilen durumların bilgi yüklü oluşu ile ilgili olduğu görüşü hakimdir (Patton, 2014). Bu genel ilkedan hareketle üvey aileye sahip gençlere amaçlı örnekleme yöntemi ile ulaşılmış ve görüşmelere doyuma ulaşana kadar devam edilmiştir. Bu çerçevede çalışmanın örneklemini çalışmaya katılmaya gönüllü olan 10 genç oluşturmuştur. Katılımcılara ilişkin detaylı bilgiler Tablo 1.'de görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgiler

Katılımcı Numarası	Cinsiyeti	Yaşı	Aile durumu	Üvey Ebeveynin Cinsiyeti
K 1	Erkek	21	Boşanma	Erkek
K2	Kadın	19	Ebeveyn Vefatı	Erkek
K3	Erkek	21	Boşanma	Erkek
K4	Kadın	22	Boşanma	Erkek+Kadın
K5	Kadın	20	Ebeveyn Vefatı	Erkek
K6	Kadın	21	Boşanma	Kadın
K7	Kadın	22	Boşanma	Kadın
K8	Kadın	20	Boşanma	Kadın
K9	Erkek	23	Ebeveyn Vefatı	Kadın
K10	Erkek	22	Boşanma	Erkek

Katılımcıların 3’ü erkek, 7’si kadın ve 19-23 yaş aralığındadır. Aile durumları açısından 7 kişinin ebeveynlerinin boşandığı ve 3 kişinin de ebeveyninin vefat ettiği belirlenmiştir. Üvey aile yapılarına ilişkin alınan bilgide 5 kişinin üvey babası, 4 kişinin üvey annesi olduğu ve bir kişinin de her iki ebeveyninin evlenmesi nedeniyle hem üvey anne hem de üvey babası olduğu belirlendi.

B. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci

Çalışmayı kabul eden katılımcılarla Mart-Mayıs 2020 tarihleri arasında ortalama 50 dakika süren yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapıldı. Katılımcıların izni dahilinde görüşmeler ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alındı. Çalışmada veri toplama aracı olarak katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgilerin bulunduğu kişisel bilgi formu ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu katılımcıların cinsiyeti, yaşı, aile durumu (boşanma, ebeveyn ölümü), üvey ebeveynin cinsiyetine ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

Dokuz açık uçlu sorudan ve üç bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümünde katılımcının genel aile kurumuna (aile kavramı, insanları aile yapan şeyler, ailenin kimlerden oluştuğu) yönelik görüşleri, ikinci bölümünde kendi ailesine (ailesinin kimlerden oluştuğu, üvey ailesinin gelişimi, üvey aileye sahip olma deneyimi ve hayatı üzerindeki etkisi, sosyal çevreye açıklama durumu ve hissettirdikleri)

yönelik düşünce ve deneyimleri, son bölümünde aidiyet ve üvey ailede aidiyet durumuna (aidiyet kavramı, aileye yönelik aidiyet duygusu, üvey aile yapısının aile aidiyeti üzerindeki etkileri) ilişkin görüşleri yer almaktadır

C. Veri Analizi

Nitel araştırma yöntemiyle toplanan verilerin betimsel analiz yöntemi ile analiz edildi. Görüşmelerin ses kayıt dökümleri yapılarak bilgisayara aktarıldı. Her transkript araştırmacılar tarafından iki seferden fazla okundu ve verilen yanıtlar benzerliklerine göre kodlara ayrıldı. Bu kodlar tema ve alt temalara ayrıldı. Veriler 4 ana tema “Ailenin Anlamı: Aile Benim İçin Her Şey Demek” “Aile Konfigürasyonu: Anne, Baba, Çocuklar Bu Hiç Değişmez” “Yeniden Evlenme Süreci: Aile Olmak/Olamamak” “Aile Aidiyeti: Ben Onlar İçin Yaşıyorum” altında gruplandırıldı.

D. Araştırmanın Etik Onayı

Araştırma için Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Etik Kurulu’ndan 19/03/2020 tarih ve 1 sayılı karar numarası ile “Etik Kurul Onayı” alınmıştır.

III. Bulgular

Bu bölümde üvey aile sahip gençlerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular dört ana başlık altında ele alındı. İlk olarak katılımcıların kendileri için ne ifade ettiği ve aileye yüklenen anlam “Ailenin Anlamı: Aile benim için her şey demek” başlığı altında sunulmuştur. İkinci olarak gençlerin ailelerinin kimlerden oluştuğuna ilişkin görüş ve düşünceleri “Aile Konfigürasyonu: Anne, Baba, Çocuklar Bu Hiç Değişmez” başlığı ile ele alındı. Ardından üvey aileye sahip gençlerin ebeveynlerinin yeniden evlenme süreci ve bu sürece ilişkin tepkileri “Yeniden Evlenme Süreci: Aile Olmak/Olamamak” başlığında incelenmiştir. Son olarak aileye karşı hissedilen aidiyet ve üvey aile deneyiminin aidiyete etkisi “Aile Aidiyeti: Ben Onlar için Yaşıyorum” başlığı altında sunuldu.

A. Ailenin Anlamı: Aile Benim İçin Her Şey Demek

Aileye ilişkin her ne kadar genel geçer tanımlar olsa da, ailenin bireye özel, yaşantılarıyla ve deneyimleri çerçevesinde şekillenen özel bir anlamı bulunur. Üvey aileye sahip gençlerin aileye atfettikleri anlamın anlaşılmasına çalışıldığı bu bölümde, katılımcıların çoğunlukla ailenin kendileri için yaşamlarında merkezi bir yere sahip olduğuna ilişkin paylaşımlarda buldukları görüldü.

“...aile benim için her şey demek, onlar benim yaşam kaynağım, yaşama sebebim...” (Katılımcı 9, Erkek)

“...ailem benim her şeyim, onlar olmasa ben de olmazdım. Mesela ben bugün yaşıyorsam, buralara gelmişsem bunların hepsi ailemin sayesinde. Onların olmadığı bir yaşamı hayal bile demiyorum. Her zaman birlikte olamasak da orda olduklarımı bilmek, isteyince ulaşacağımı bilmek bile yeterli...” (Katılımcı 10, Erkek).

Aileyi yaşamlarındaki anlamına ve önemine ilişkin gençler birliktelik, paylaşım, sevgi, güven, destek, samimiyet gibi farklı kavramların altını çizmişler, ailenin anlamını bu kavramlarla açıklamışlardır. Ancak tüm bu kavramların içinde en çok söz edilen birliktelik ve sevgi olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcılar aileyi aile yapan özelliğın aile üyeleri arasındaki duygusal bağlar, koşulsuz sevgi ve birliktelik olduğunu belirtmişlerdir:

“...onlar koşulsuz seviyor, onların olduğumuz için seviyorlar, herhangi bir şey beklemiyorlar. Bir arkadaşın yaptığı gibi ihanet edemezler. Güzel olsanız da çirkin olsanız da onların olduğunuz için sizi çok severler. Aile kesinlikle sevgi demek. Her şeyin başında kesinlikle sevgi demek. Aldığımız eğitim, ileride yaşayacağımız görgü, ahlak. Çocuk aileye çeker. Ben o şekilde başladım o şekilde gitti. Ama ailenin ilk tanıma bence kesinlikle karşılıksız sevgi sonra sizin arkanızı toparlaması, sıkıştığımız yerde yardım etmesi...” (Katılımcı 4, Kadın).

“...bence insanı aile yapan şeyler birlikte gülmek birlikte ağlamaktır. Ve ne olursa olsun bir bireyin vazgeçemeyeceği tek yanı ailedir...” (Katılımcı 6, Kadın).

“...aile denilince aklıma sınımsız bir yuva, birbirini koşulsuz seven aile üyeleri geliyor. Aile olmanın en önemli şartı sevgi, koşulsuz şartsız üstelik...” (Katılımcı 8, Kadın).

B.Aile Konfigürasyonu: Anne, Baba, Çocuklar Bu Hiç Değişmez

Aileyle ilgili yapılan çalışmalarda en önemli konulardan biri de ailenin kimlerden oluştuğu, diğer bir ifade ile aile konfigürasyonudur. Bireyin aile tanımının içine dahil ettiği kişiler ya da aile üyeleri ailenin anlamını, aile aidiyetini nasıl tanımladığıyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle bu kısımda katılımcılara öncelikle genel olarak bir ailenin kimlerden oluştuğu sorulmuş, ardından ise kendi ailesinin kimlerden oluştuğu sorusu yöneltilmiştir. Böylece üvey aile deneyiminin bireyin aile konfigürasyonu tanımında fark yaratıp yaratmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların tümü ailenin kimlerden oluştuğu sorusuna “anne baba ve çocuklar”dan oluşan çekirdek aile yapısı ile cevap verdikleri görülmüştür:

“...aile anne, baba, çocuklar bu hiç değişmez. Çünkü aile böyledir, biz böyleyiz...” (Katılımcı 9, Erkek).

Ancak kendi ailelerinin kimlerden oluştuğu sorusuna kişisel deneyimleri, beraber yaşadıkları ebeveynleri, üvey ebeveynleri ve beraber yaşamadıkları ebeveynleri dahil ederek ya da dışlayarak cevap vermişlerdir.

“...şimdiki ailem işte annem, üvey babam, ben, kardeşim var...” (Katılımcı 1, Erkek)

“...babam, üvey annem, kardeşlerim...” (Katılımcı 6, Kadın).

“...benim ailem, normalde yaşadığım ailem annem, kardeşlerim... evet bizim aynı evdeyiz. Ama ben onu (üvey babasını) ailemden göremedim yani göremiyorum...” (Katılımcı 2, Kadın).

Bu noktada ebeveynin/ebeveynlerin yeniden evlenme süreci, üvey ebeveyn ile ilişkiler, beraber yaşamadığı ebeveyni ile ilişkilerinin belirleyici olduğu; üvey ebeveyni

ile ilişkilerini olumlu algılayan ve bu çerçevede paylaşımda bulunan katılımcıların aile kapsamına üvey ebeveyni de dahil ettiği, aksi durumda ise altını çizerek üvey ebeveyni dahil etmediği görülmüştür.

Ebeveynlerinden ikisi de yeniden evlenen Katılımcı 4, üvey ebeveynlerini ve üvey kardeşlerini ailesinden hissetmediğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“...çünkü annem ve babam ben 20 aylık iken ayrılmış. Babamla çok fazla görüşmem yok birbirimizden hoşlanmıyoruz. Onun da zaten kendi ailesi var, çocukları var... Babamın ikinci eşinden kızları var. Annem bundan 12 yıl önce ikinci evliliğini yaptı. 10 yıldan beridir biz anneannelerden ayrıldık. Üçümüz beraber yaşıyoruz... Annemin ikinci evliliğinde hissettiğim şey babalık değildi. O kişiye karşı hiçbir şekilde babalık hissedemedim. Annem çok istedi alışma ama çok da zorladı baba demem için hatta bununla ilgili çok çatıştık. Tam da ergenliğe geldi istemedim. Hala da çabalıyorum... Olmadı. Benimki büyük bir aileydi aşırı sevdim çok şımartıldım. 3 yaşına kadar tek torundum. Zaten herkes üzerimdeydi. Babam dışındaki herkese ailem diyebilirim...” (Katılımcı 4, Kadın).

Katılımcıların bir bölümü ise çoklu ebeveyn ve çoklu aile tanımı yapmışlar, böylece üvey ebeveynler ve yeniden evlenmeler sonucunda sahip oldukları kardeşlerini de ailelerinin içinde saymışlardır:

“...annesi ve babası boşanmış ailelerin annesi ve babası aynı ailenin içinde sayılmadığı için anne ve ailesi, baba ve ailesi olmak üzere ikiye ayrılır. Bu iki ailenin ortak noktası ikisinden olan çocuktur. O yüzden iki ailem var diyebiliriz babamın ailesindeki bireyler babam, babamın eşi, babamın yeni eşinden olan çocukları ve benim. Annemin ailesinde ise bu sadece annem ve benim...” (Katılımcı 7, Kadın).

“...mesela ben insanları 2 tane babam var deyince insanların aklına iyi bir şey gelmez tabii ki. Ben üvey babamdan da memnunum kendi babamdan da memnunum. Yani yaşanan onca şeye rağmen... Babamı, üvey babamı hepsini katıyorum...” (Katılımcı 3, Erkek).

Aile konfigürasyonu ile ilgili paylaşımlarda dikkat çeken diğer bir husus ise gençlerin tümünün aile üyelerini tanımlamaya annelerini sayarak başlamalarıdır. Annesi vefat eden katılımcılar bile fiziksel olarak annelerinin yokluğuna rağmen aileyi tanımlarken anne figürünü öncelemişler ve tanımlarını bu çerçevede oluşturmuşlardır.

“...aile en başta annedir, annem olmasa hareket bile edemem ben. Aile annedir...” (Katılımcı 10, Erkek).

C.Yeniden Evlenme Süreci: Aile Olmak/Olamamak

Katılımcıların çoğunluğunu (% 70'i) ebeveynlerinin boşanması ve daha sonra yeniden evlenmesi sonucunda üvey aileye sahip olmuştur. Öncelikle ebeveynlerin boşanma süreci, ardından boşanma ya da ebeveynin vefatı sonrasındaki deneyimlerin ve son olarak yeniden evlilik kararının nasıl alındığı ve bu karara verilen tepkiler yeniden evlenme sürecinde “aile olmak ya da olamamak” paylaşımı üzerinden kavramsallaştırılmıştır. Tüm bu süreç boyunca yaşananlar ve gençlerin bu yaşananları nasıl algıladıkları ve anlamlandırdıkları aile olma deneyimini ve dolayısıyla aile

aidiyetini etkileyen unsurlar olarak ele alınabilir. Bu çerçevede katılımcıların paylaşımlarını iki farklı şekilde değerlendirdikleri dikkat çekmektedir: Sorunlu bir boşanma ya da ebeveyn kaybı yaşayan ve ebeveynlerinin yeniden evlenme sürecini olumlu ve ebeveynlerin mutluluğu için atılmış bir adım olarak değerlendirenler ile ebeveynlerinin yeniden evlenme kararını onaylamayan üvey anne/baba ile ilişkilerini olumsuz tanımlayanlar.

“...dediğim gibi annem mutluydu. Yani kendini kötü hissetmiyordu. O yüzden ben olsun dedim tamam ben ona odaklıydım. O mutlu ise benim için her şey tamamdır. O doğru diyorsa tamamdır...”(Katılımcı 10, Erkek).

İlk kısımda yer alan ve bu kararı ve yeni yaşam deneyiminden çeşitli yönlerini ön plana çıkararak hoşnut olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların paylaşımları sonucunda bu nedenler ebeveynin mutluluğu, ebeveynin yalnız kalmaması, evdeki düzenin devam ettirilmesi, ebeveynin yaşamının kolaylaşması, toplumsal baskıdan kurtulma, ekonomik destek olarak belirlenmiştir. Bu noktada dikkat çeken annenin yeniden evlenmesi sürecinde toplumsal baskılardan kurtulma, yaşamın kolaylaşması, yalnızlıktan kurtulma gibi konulardan daha öncelikli ve sıklıklar söz eden katılımcılar, babanın yeniden evlenme sürecinde evdeki düzenin devam ettirilmesi, yaşamın kolaylaşması gibi konuları ön plana çıkarmışlardır.

“...ayrılma kararı aldıklarında ben çok sevinmiştim. Dayımgilin, dedemgilin yanına gelmiştik o zaman. Yani sürekli şiddet görüyordu. Ben yani annemin ağlamasına veya bir şey yapmasına dayanamam. O yüzden yani çok sevinmiştim annem adına... En sonunda ben de büyüyünce yani üniversiteye yaklaşınca annem ‘Evlenmeye karar verdim’ dedi işte. O evleneceği kişiyle de beni tanıştırdı. Ondan sonra dedim: Ben zaten üniversiteye gideceğim. Benlik bir sıkıntı, problem yok... Hiç bir problem olmadı yani öz babamdan bile daha iyi davranıyor yani şuan da...” (Katılımcı 1, Erkek)

“...annem öldükten sonra tek dayanağımız babam kalmıştı. Bu yüzden o mutlu olarsa evlenebilirdi. Ben karşı çıkmadım... Evet şu an iyi oldu babam ile araları çok iyi...” (Katılımcı 5, Kadın).

“...bundan seneler önce ‘anne neden evlendin’ dedim. Aramız üvey babamla bozuktu. Bunu da düşüncesiz bir şekilde sorduğumu hatırlıyorum fakat annemin verdiği cevap mantıklıydı, dedi ki “oğlum sen yarın öbür gün büyüyeceksin üniversiteye gideceksin evlenip gideceksin ben ne yapacağım?” dedi. Dedim kadın doğru söylüyor, bu kadın ne yapacak o da bir birey sonuçta. Yaşamaya hakkı var...” (Katılımcı 3, Erkek)

Katılımcı 4, annesinin yeniden evlenmesi ile birlikte bir yandan duygusal ihtiyaçlarının karşılanacağına bir yandan da “yalnız bir kadın” olmanın etkilerinden ve toplumsal baskıdan kurtulacağı düşüncesiyle annesinin evlilik sürecini desteklediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“...annesinin bir eşinin olması benim için çok çok önemliydi. Babasız kaldıysam annem de eşsiz kaldı. Ben babasız kalmamı bir şekilde doldurdum ama annem kesinlikle dolduramadı. Düşünsenize bir flörtünüz olduğunda bile kalbiniz farklı atıyor. Annemin kalbinin o şekilde atmasını çok istiyordum. Daha çok gençti ayrıldığı zaman 23 yaşındaydı ve biz şu anda 20’li yaşlarda hayatımıza

daha yeni birilerini alıyoruz. Annemin bunu yaşamasını kesinlikle çok istiyordum. Hayatında biri olsun erkek olsun eş ile gidilecek yerlere gitsin ve biraz daha dik dursun istiyordum. Antalya ne kadar doğru olmasa bile boşanmış diye laf oluyordu. Annemin o kimlikten çıkmasını istiyordum...” (Katılımcı 4, Kadın)

Ebeveynlerinin yeniden evlenme süreci sonucunda ebeveyninin ve kendisinin sahip olduğu yaşamdan memnun olmayan, ebeveyninin ve kendisinin durumunu mutsuz olarak değerlendiren ve üvey ebeveyni ile ilişkileri kötü olan katılımcılar ise yeni bir aile olmadıklarını, hatta bu sürecin aile olma deneyimini ve sürecini kötü etkilediğini ifade etmişlerdir:

“...bir kere tek başına ayakları üzerinde durabilirdi bunları fark etti, her şeyi yapabiliirdi bunları fark ettim. Mesela onunla evlenmeseydi biz ve annem, kardeşlerim ve annem aslında çok güzel bir hayatımız olabilirdi. Bunları fark ettim. Annemle de konuştum zaten... Böyle şey diyor haklısınız diyor. Gelmezse kavga ediyorlar mesela adam gidiyor evden. Gelmiyor böyle 1 hafta falan. Annem diyor evet boşanabilirim diyor hani. Birde şey diyor hani 2 defa boşanmış derler falan diyor. Desinler anne diyorum hani sen neden takıyorsun ki falan diyorum...” (Katılımcı 2, Kadın).

Yeniden evlenme süreci aile yapısında meydana gelen değişimler sonucunda aile sistemine yeni alt sistemler eklenmesiyle sonuçlanmaktadır. Beraber yaşanan ebeveyn ve üvey anne/baba, üvey anne/babanın yeniden evlenme süreci öncesinde sahip olduğu çocuklar, çocukların annesi/babası, yeniden evlilik sonucunda dünyaya gelen çocuklar ve birçok yeni aile üyesinden meydana gelen yeni aile sisteminin varlığı kaçınılmazdır. Her iki ebeveynin de yeniden evlenmesi durumunda ise bu aile sistemine yenilerinin eklenmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken nokta bu aile üyelerinin hangisine göre ya da hangisi tarafından değerlendirme yapıldığı ya da olaya nasıl yaklaşıldığıdır. Bu karmaşıklığı ve bakış açısının önemine dikkat çeken Katılımcı 6 üvey ebeveyn ve yeniden evlenme sonucunda dünyaya gelen kardeşlerin dünyaya gelmesiyle kendi konumunun kendi deyimiyle yeni kardeşlerinin sayıca fazla olması ile “üvey” konumuna geldiğini ve daha yalnızlaştığını şu sözlerle belirtmiştir:

“...bana göre yabancı bir bireyin aileme dahil olması babam ve kız arkadaşının ilişkilerini evlilikle resmileştirmeleriyle başladı. Bu sürecin devamında da annelerimizin ayrı olduğu kardeşlerim kısa aralıklarla dünyaya geldi. Her ne kadar biyolojik olarak babalar bir olunca siz öz kardeşsiniz dense de babamın çocuğuna kardeşim diyebilmek kendi içimde uzun zamanımı aldı. Toplamda dört kardeşiz ve benim annem hiçbiriyle aynı değil ama onların anneleri bir böyle bir durumda sanki onlar sonradan aileye dahil olmuş değil de siz bir şekilde dahil olmuş gibi hissediyorsunuz yani siz kendinizi üvey, yabancı ve yalnız hissediyorsunuz...” (Katılımcı 7, Kadın)

Katılımcı 4 ise babasının yeniden evlenmesi sonucunda dünyaya gelen kardeşleri ile aralarındaki bağı “sadece soyadlarımız aynı” ifadesiyle vurgulamış ve kardeşleriyle ortaklıklarını bu kan bağı ve/veya hukuki bağı ifade eden özellik olduğunu belirtmiştir.

D.Aile Aidiyeti: Ben Onlar için Yaşıyorum

Katılımcıların aile aidiyetine yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak amacıyla aile aidiyetinin kendileri için ne anlam ifade ettiğini, kendilerini ailelerine karşı aidiyet duygusu besleyip beslemedikleri ve üvey aile deneyiminin aile aidiyeti üzerindeki etkilerine ilişkin deneyimleri sorulmuştur. Katılımcıların aile aidiyetine ilişkin paylaşımları ailenin anlamına yönelik paylaşımlarıyla benzerlik göstermiştir. Aidiyeti paylaşım, beraberlik, güven, sevgi ve destek temaları üzerinden açıkladıkları görülmüştür:

“...aidiyet bence güven, huzur, mutluluk üç şey. Bu üç şey yetiyor... Çünkü yani güvenmeden hiçbir şey yapamazsın...” (Katılımcı 1, Erkek).

“...aileme aidiyet zaten anneme aidiyet hissediyorum. Fazla hissediyorum hatta annem için yaşıyorum diyorum. Ben kendimi anneme ait hissediyorum. Onun bir eseri olduğumu düşünüyorum. Ben annemin eseriyim diyorum kendi kendime...” (Katılımcı 3, Erkek)

“...benim için ailem o kadar önemli ki, onlarsız bir hayat düşünemiyorum. Aidiyet denilince ben tamamen onlar için yaşıyorum. Her şey onlarla ilgili...” (Katılımcı 9, Erkek)

“...böyle yani aitlik, başlı başına bir sevgi, fedakârlık, güven. Düşünsene bir şey söylüyorsunuz güveniyor ve gerçekten doğru çıkıyor. Bu üçü kesinlikle var. Bir de muhtaç olma durumu var çünkü ona muhtaçsınız. Seni her çukurdan çıkaracak olan annen çünkü beni çıkaran hep annem oldu. Bataklıktan çıkaracak olan da annen, iyi gösterecek olan da annen. O yüzden sürekli ona bir muhtaçlık var. Ona bir aitlik olması bundan bence...” (Katılımcı 4, Kadın).

Katılımcıların aile aidiyetine ilişkin paylaşımlarında üvey aile deneyiminin, özellikle üvey ebeveynle ilişkilerin belirleyici olduğu ön plana çıkmaktadır.

“...bazı durumlarda ergenlik dönemlerim de kendi kendime soruyordum ben bu aileye ait miyim diye ama büyüdükçe kendi kendime ergenlikten olduğunu düşündüm ve kesinlikle bir dışlanma vs. Üvey annemden görmedim kardeşlerim ve üvey annem hepimiz yeniden bir aile olduk...” (Katılımcı 7, Kadın)

“...ait olmadığın bir şey de babamın yeni evliliği, evde yeni biri vardı. Farklı faktörler vardı. Benim yaşam alanımı sadece kendi odamdan ibaretti. Sizin hakim olduğunuz, annenizin hakim olduğu yere başkası hakim olmuştu. Bir soğuma vardı. Sadece ihtiyaçlarımı gidermek içindi...” (Katılımcı 3, Erkek).

“...her ne kadar onlara karşı aidiyet duygusu beslesem de bunun karşılığını onlardan almam zamanımı aldı bu süreç oldukça yıpratıcıydı. Her ne kadar onları sahiplensem de kan bağı olmadığı için her an bu duygu bitebilir ve bir başkasına tercih edilme korkusu var asla o kişiye en yakın olamama korkusu var...” (Katılımcı 9, Kadın).

“...kendimi ait hissediyorum veya ‘nasılsın?’ demeleri bile yani onlara yani bir ait olduğumu veya onlarla birlikte olduğumu yani birilerinin de beni düşündüğünü hissediyorum...” (Katılımcı 1, Erkek)

Aile aidiyeti ile ilgili paylaşımlarda birlikte zaman geçirmek ve paylaşım ek olarak bu birlikte geçirilen zamanların niteliği ve ritüeller olduğu görülmüştür. Birlikte düzenli

yapılan aktiviteler, bayram, mezuniyet gibi önemli günlerde beraber olmak ve önemli olduğunu hissetmek katılımcıların ailelerine ait hissetmeleri konusunda önemli unsurlar olarak görülmüştür.

“...aileyi bir araya getiren şeyler özel günler. O yüzden sürekli bir arada oluruz. Yani özel günler ve yani sadece aile olarak değil halamgil amcamgil olur veya dayımgil falan olur. Gelirler hep birlikte yani toplu bir şekilde oluruz. Yani o yüzden yani özel günler daha büyük bir önemli oluyor...” (Katılımcı 1, Erkek)
“...üvey babam balık tutar yani balık tutmayı çok sever. Balığa falan gittiğimiz zamandan hoşlanır. Ya zaten biz mutlu olunca annemde mutlu olur zaten öyle yani...” (Katılımcı 1, Erkek)

“...yani genelde televizyon izlemek, yemek yeme olsun. Yemekte zaten hiçbir zaman ayrı ayrı yemek yememize izin vermez. Hep birlikte yeriz zaten. Ailecek yemek yeriz öyle... Aileyi yani bir arada tutar, sohbet konusunda olsun veya muhabbet şey konusunda olsun. Bir sorun falan anlatma olsun yani hep birlikte oluruz. Yani o sofranın başında daha yani mutlu oluyor daha huzuru oluyor daha güzel oluyor öyle...” (Katılımcı 1, Erkek)

“...aile olduğumuzu hissettiğim lise mezuniyetiydi. Annem babam ve ben mezuniyetime gittik. (üvey) babam benim elbisemin renginde kravat takmıştı. Bu benim için çok büyük bir jestti bu zamanda aile olduğumuzu hissetmişim...” (Katılımcı 4, Kadın).

Aileye karşı hissedilen aidiyet duygusunda bir önemli unsurun ise beraber yaşanmayan ebeveynle ilişkiler ve onun bu evlilik sürecine ilişkin yaklaşımları ve tarzı olduğu görülmüştür. Eski eşinin yeniden evlenmesini ısrarla istemeyen ve buna ilişkin düşüncelerini çeşitli şekillerde ifade eden ebeveynlerin bu tutumunun gençlerin arada kalmasına sebep olduğu görülmüştür. Tam tersi bu süreci olumlu karşılayan, kendisi de yeniden evlenmiş ya da çocuğuyla iletişimini sürdürmeyenlerin ise bu süreçte çok etkili olmadığı, gençlerin de buna ilişkin değerlendirmelerinin daha rahat olduğu dikkat çekmiştir.

IV. Tartışma

Üvey aileye sahip gençlerin aile ve aile aidiyetine ilişkin duygu, düşünce, deneyim ve yaşantılarının ortaya çıkarılması amacıyla yapılan çalışmada elde edilen bulgulardan ilki, katılımcıların ailenin kavramlaştırılmasına ve anlamına ilişkin görüş ve düşünceleridir. Katılımcılar tarafından ailenin anlamına yönelik yapılan kavramlaştırmalarda; sevgi, birliktelik, paylaşım, güven, destek, samimiyet kavramlarını ifade ettikleri ve bu kavramlar içinde de sıklıkla sevgi ve birliktelik kavramlarının kullanıldığı belirlendi. Sevgi, ailenin psikolojik işlevleri arasında önemli bir yer tutmakta (Şentürk, 2008) ve içeriğinde, ebeveynin çocukla ilgilenmesi, dokunması, çocuğun zevk alacağı faaliyetlerde bulunması, birlikte zaman geçirmesi gibi çocuğa yakınlık göstermesini sağlayacak tüm davranışlar yer almaktadır (Kır, 2011). Zeybekoğlu Dündar (2016: 52), günümüzde aile işlevlerinde yaşanan değişikliklerden en önemlisinin ebeveynler tarafından çocuğun refahının öncelikli olarak görüldüğünü, bu durumun da ebeveynlerin çocuklarına daha fazla manevi destek sağlamalarına, çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmelerine ve ilgilenmelerine yol açtığını belirtmektedir. Anyan ve Pryor

(2002), farklı aile yapılarına sahip ergenlerle yaptıkları çalışmada katılımcıların çoğunluğu (%80) ailenin anlamına “sevgi” kavramını ifade ettikleri belirlenmiştir. Dolayısıyla günümüzde ebeveynlerin çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmeleri ve ilgilenmelerinin bir sonucu olarak bu çalışmada ortaya çıkan ailenin anlamına atfedilen sevgi kavramının ailenin toplumsal hayatta sıkça görünür olan özelliklerine ve niteliklerine sahip görünmektedir. Katılımcılar tarafından belirtilen bir diğer kavram olan “birliktelik” aileyi oluşturan en önemli unsurdur. Evlilik ilişkisiyle yetişkinler tarafından başlatılan bir arada yaşama istemi daha sonraları doğacak çocuklar için de vazgeçilmez öneme sahip olacak temel bir ihtiyaç haline gelmektedir (Şentürk, 2008). Yaşam döngüsü, dinamik bir çevrede bireyin büyüyerek gelişmesini sağlamakta ve bu gelişim sürecinde birey sosyal çevresinde yer alan diğer kişilerle ilişkilerinde ayrılmaz bir şekilde birbirlerine bağlanmaktadır (Jensen ve Harris, 2016). Çocukların gelişiminin merkezinde yer alması nedeniyle aile, aile üyeleri arasındaki ilişkiler, bağlantılar ve bunları bir arada devam ettirme istemi çok önemlidir. Katılımcılar tarafından ailenin anlamına yönelik yapılan ifadelerde birliktelik kavramının öne çıkmasında çalışma grubunun üvey aileye sahip olmalarından ve en az bir kez aile parçalanmasını, ayrılığını yaşamış olma deneyimlerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan bir diğeri, üvey aileye sahip gençlerin genel aile ve kendi ailelerinin kimlerden oluştuğuna ilişkin görüş ve düşünceleridir. Katılımcıların tümü genel aile tanımlamasında “anne baba ve çocuklar” şeklinde çekirdek aile yapısını tanımladıkları görülmüştür. Literatürde farklı aile yapılarında yetişen çocuk ve gençlerin aile tanımlamalarının incelendiği çalışmalarda; katılımcıların genel aile tanımlamalarında çekirdek aile yapısını tanımladıkları belirlenmiştir (Levin ve Trost, 1992; Anyan ve Pryor, 2002). Çalışmamızda katılımcıların genel aile tanımı olarak, anne, baba ve çocuklar şeklinde belirtmeleri toplumsal hayatta sıkça karşılaşılan çekirdek aile yapısı özelliklerinin etkisi olarak görülmektedir ve önceki çalışmalarla tutarlıdır. Diğer taraftan üvey aileye sahip katılımcıların kendi ailelerine yönelik yaptıkları tanımlamalarda kişisel deneyimlerin etkin olduğunu belirlenmiştir. Katılımcılar tarafından yapılan farklı aile tanımlamalarında; ebeveynin/ebeveynlerin yeniden evlenme sürecinin, üvey ebeveyn ile ilişkilerin, beraber yaşamadığı ebeveyni ile ilişkilerinin belirleyici olduğu; üvey ebeveyni ile ilişkilerini olumlu algılayan ve bu çerçevede paylaşımda bulunan katılımcıların aile kapsamına üvey ebeveyni de dahil ettiği, aksi durumda ise üvey ebeveyni dahil etmediği görülmüştür. Levin ve Trost (1992), aile kavramının kişiye, bağlama ve zamanlamaya bağlı olarak değiştiğini, aile kavramı içinde aileye dahil edilen kişilerin yaşantılar ve deneyimler sonucunda belirlendiğini belirtmektedirler. Cherlin ve Furstenberg (1994), biyolojik ebeveynlerle çocuklar arasındaki ilişkinin otomatik olarak gerçekleştiğini ve insanların aile tanımlamalarında “kan” ya da “evlilik” yoluyla oluşan kişileri doğal olarak eklediklerini ancak üvey ebeveynlerin çocuğun hayatına biyolojik ebeveynlerden daha farklı bir süreçte dahil olduğunu ve üvey ebeveynlerin çocuğun biyolojik ebeveynin yerini almasının zor olduğunu belirtmektedir. Anyan ve Pryor (2002) yaptıkları bir çalışmada, üvey ebeveynli ailelerde yaşayan gençlerin aynı evde yaşamayan biyolojik ebeveynlerini ve onların başka evlilikten olan çocuklarını aile olarak görme olasılıklarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Furstenberg (1987) tarafından yapılan bir başka çalışmada, üvey ailede

yaşayan çocukların %31'inin birlikte yaşadığı üvey ebeveyni ve %41'inin de üvey kardeşlerini aile tanımlamaları içine dahil etmedikleri belirlenmiştir. Üvey aile yapılarında biyolojik ebeveyn ile üvey ebeveyn arasında uyumlu evlilik ilişkisi, ev ortamının daha huzurlu olmasını sağlayarak çocukların aileye yönelik olumlu duygu ve düşünce geliştirmeleri etki etmektedir (King vd., 2015).

Katılımcıların aile konfigürasyonuna ilişkin yaptıkları tanımlamalarda, annesi vefat edenlerde dahil tüm katılımcıların aile üyelerini anne figürünü önceleyerek tanımladıkları belirlenmiştir. Bağlanma kuramı, çocukla bakım veren kişi arasında kurulan güçlü duygusal bağın çocuğun tüm hayatı boyunca kişiler arası ilişkilerinin belirleyicisi olacağını ileri sürmektedir. Çocuğun bağlanma davranışını geliştirdiği en önemli kişinin de anne olduğuna işaret etmektedir (Bowly, 2012). Anne, çocukların fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan çocuğun hayatındaki en önemli kişi olarak konumlanmaktadır. Çocukların sevilme, takdir edilme, beğenilme, üzülmesinde dertleşme ve sığınma, öfkelenmesinde ilgilenilme gibi psikolojik ihtiyaçları karşılanmasında en önemli unsur anne ilgisi ve şefkatidir (Kır, 2011). Leake (2007) başarılı üvey aile ilişkilerinde annelerin önemli rol oynadığını, King vd. (2015) yaptıkları çalışmada aile içi ilişkilerde anne-çocuk ilişkisinin anahtar niteliğinde olduğunu ve annenin üvey aile içindeki ilişkilerin kalitesini artırdığı belirlenmiştir. Demo ve Acock (1996) tarafından yapılan bir başka çalışmada; ailelerde ergen refahını en fazla etkileyen faktörün anne-ergen anlaşmazlığı olduğunu, ergenle anne arasında olumlu etkileşiminin ve anne desteğinin ergen davranışı ve akademik performansı üzerinde önemli etkiye neden olduğu belirlenmiştir.

Üvey aileye sahip gençlerin ebeveynlerinin yeniden evlilik sürecine ilişkin görüş ve düşüncelerinden elde edilen bulgularda; ebeveyn evliliğini onaylayan katılımcılardan anneleri yeniden evlenenlerin, toplumsal baskılardan kurtulması, yaşamının kolaylaşması ve yalnızlıktan kurtulması nedenlerinden dolayı annelerini desteklediklerini, babaları yeniden evlenenler ise evdeki düzenin devam ettirilmesi, yaşamın kolaylaşması gibi konuları ön plana çıkardıkları saptanmıştır. Türkiye'de toplumsal yapı içinde kadın hane içi (özel alana), erkek hane dışı (kamusal alana) ait olarak görülmekte, rol ve sorumlulukları açısından da bu alanlar içinde değerlendirilmektedirler (Akgül Sarpkaya, 2013). Bingöl (2014) Türkiye'de toplum içinde kadının statüsünü belirleyen en önemli unsurun kadının aile bütünlüğü içinde değerlendirilmesi "aileyle anlam kazanma" olduğunu belirtmektedir. Kadın boşandığında ya da eşi vefat ettiğinde yeniden evlenmesinin gerekliliği ile ilgili genel düşünce sosyal ve ekonomik olarak desteklenmesi ve toplumsal baskıdan kurtulması iken yine aynı toplumda boşanan ya da dul kalan erkek için kendisine, evine, çocuklarına bakacak bir kişiyi bulması olarak kabul edilmektedir. Boşanan ya da dul kalan kadınlar için yeniden evlenmenin en önemli nedeninin sosyal ve ekonomik yetersizlik olduğu belirtilmektedir (Bumpass, Sweet ve Martin, 1990). Uzunkaya Seçen (2017) boşanmış ve eşi vefat etmiş kadınlarla yaptığı çalışmada; boşanan ve eşi vefat eden kadınların ekonomik, psikolojik ve sosyal açılardan çeşitli zorluklar yaşadıkları, ilk sırada ekonomik sorunlarının yer aldığını, ikinci sırada ise toplum tarafından dul olarak etiketlenme korkusu ve toplum baskısı olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla katılımcıların

verdikleri ifadeler açısından bakıldığında, yaşadıkları toplumun yargılarının ve ebeveynlerinin yaşadığı sorunların etkisi olarak değerlendirilebilir.

Ebeveynin yeniden evliliği süreci ile ilgili elde edilen bir diğer bulgu, üvey ebeveyn ile kurulan olumsuz ilişkinin ve üvey kardeş varlığının aileyi kabullenmeleri konusunda gençleri olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Üvey aile, yetişkinlerden en az birinin önceki evliliğinden çocuğunun olması ve bu çocuğun yeni oluşan aile ile birlikte yaşaması ile kurulan aile türüdür (Zeybekoğlu Dündar 2016, 53). Üvey aile sistemini, beraber yaşanılan ebeveyn ve üvey anne/baba, üvey anne/babanın yeniden evlenme öncesinde sahip olduğu çocuklar, çocukların annesi/babası, yeniden evlilik sonrasında doğan çocuk/lar oluşturmaktadır. Aile sistemine eklenen tüm bu yeni kişi ve kişiler aile karmaşıklığına neden olmaktadır (Golish, 2003; Tach, Edin, Harvey ve Bryan, 2015). Ebeveynin yeniden evliliği sonrasında yabancı kişi/kişilerle aynı evde yaşamak ve bu kişilerle iletişim kurmak çocuk/lar için oldukça zorlu bir süreçtir (Kirby 2006). Brown vd. (2015), boşanmalardaki artışların ve bekar kadınların yeniden evlenmelerinin üvey aile oluşumlarını artırdığını, daha fazla çocuğun resmi evliliğin sınırlarında yeni üvey aile biçimlerini yaşadığını ve üvey ailelerde yaşayan birçok çocuğunda aile karmaşıklığı yaşadığını belirtmektedir. Furman ve Buhrmester (1985) üvey kardeşlik ilişkilerini inceledikleri bir çalışmada; çocuklar arasında yaş farkının fazla olması durumunda yaşça büyük çocukların küçük yaştakilere göre daha büyük statü ve güce sahip olduklarını bildirmişlerdir. Ayrıca samimi ve yakınlık duygularının aynı cinsiyette olanlarda karşı cinsiyette olanlara göre daha fazla olduğu, çatışmaların ise yaşları yakın çocuklar arasında daha fazla yaşandığı belirlenmiştir. Leake (2007)'in yaptığı çalışmada, üvey ailelerde üvey kardeşlerin olması durumunun ergenlerde aile aidiyetini anlamlı bir şekilde düşürdüğü belirlenmiştir.

Üvey aileye sahip gençlerin aile aidiyetine ilişkin görüş ve düşüncelerine yönelik elde edilen bulgularda; üvey aile deneyiminin, özellikle üvey ebeveynle ilişkilerin aile aidiyetinin belirleyicisi olduğu saptanmıştır. İnsan yaşamının büyük bölümü diğer kişilerle geliştirdiği ilişkiler üzerine kuruludur. İlişkilerin niteliği kişilerin birbirleri hakkında olumlu ya da olumsuz duygular beslemelerine yol açarak, kişinin yaşadığı yere ve birlikte zaman geçirdiği kişilere ait olma duygusuna etki etmektedir. King ve Boyd (2016) tarafından yapılan bir çalışmada; aile ilişkileri ile ergenlerin aile aidiyeti arasında önemli ilişkiler olduğu, biyolojik ebeveynle ilişkiyle birlikte üvey ebeveynle olan ilişkinin de ergenlerin aile aidiyeti hissetmelerinde önemli rol oynadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla çocukla birlikte yaşadığı aile üyeleri arasında kurulan bilişsel ve duygusal ilişkinin niteliği aidiyet duygusunu etkilemektedir (Hagerty vd., 1992; Sargent, Williams, Hagerty, Lynch-Sauer ve Hoyle, 2002; King ve Boyd, 2016). Çalışmada elde ettiğimiz bulgunun önceki çalışmalarını destekler niteliğinde olduğu görülmektedir.

Aile aidiyetine ilişkin elde edilen bir diğer bulgu, aile üyeleriyle birlikte düzenli yapılan aktiviteler, bayram, mezuniyet gibi önemli günlerde beraber olmanın katılımcıların ailelerine aidiyet hissetmeleri konusunda önemli unsurlar olarak görülmüştür. Yaşam döngüsü içinde insanlar kendilerini, bir başka kişiye, aileye, fiziksel bir yere veya doğal dünyaya ait olma hissini yaşayabilmekte ya da yaşamayı talep edebilmektedirler (Friedman, 2007). Çünkü ait olma ihtiyacı, insan duygularını ve düşüncelerini etkileyen güçlü kişilerarası bir güdüdür. (Wilczynska vd., 2015). Çocukta

aidiyetin kazanılmasında aile ile birlikte zaman geçirilmesi, ebeveynler tarafından sevgi ve ilgi gösterilmesi önemli yer tutmaktadır. Anlaşıldığı, desteklendiği ve aile üyelerinin birlikte keyifli deneyimler paylaştığı bir ev ortamı, çocukların aileye ve yaşadıkları eve ait olduklarını hissetmelerine yardımcı olmaktadır (King ve Boyd, 2016). King vd. (2015) üvey ailelerde ergenlerin aile aidiyetine ilişkin etkenlerin incelendiği bir çalışmada; ergenlerin aile algılarının oluşmasında aile içi ilişkilerin önemli bir faktör olduğunu, aile içi ilişkilerde anne-çocuk ilişkisinin kilit önemde olduğunu, ergenlerle anneleri ve üvey babaları arasındaki ilişkinin kalitesinin ergenlerin aile aidiyetlerini anlamlı derecede artırdığı belirlenmiştir. Çalışmada elde ettiğimiz bulgular önceki çalışmaları destekler niteliğinde olduğu görülmektedir.

Aileye karşı hissedilen aidiyet duygusunda bir diğer önemli unsurun ise beraber yaşanmayan ebeveynle ilişkiler ve onun bu evlilik sürecine ilişkin yaklaşımları ve tarzı olduğu görülmüştür. Eski eşinin yeniden evlenmesini ısrarla istemeyen ve buna ilişkin düşüncelerini çeşitli şekillerde ifade eden ebeveynlerin tutumunun gençlerin arada kalmasına sebep olduğu görülmüştür. Tam tersi bu süreci olumlu karşılayan, kendisi de yeniden evlenmiş ya da çocuğuyla iletişimini sürdürmeyenlerin ise bu süreçte çok etkili olmadığı, gençlerin de buna ilişkin değerlendirmelerinin daha rahat olduğu dikkat çekmiştir. Üvey ailelerde yaşanan en önemli sorunlardan bazıları velayeti almayan ebeveynle çocuklar arasında yaşanabilmektedir. Üvey ailedeki çocuk/lar biyolojik ebeveynlerine karşı sadakat çatışmaları yaşayabilmektedirler. Sadakat, bir çocuğun üvey anne/babayla yaşadığı samimi ilişki duygusundan dolayı biyolojik annesine/babasına karşı suçlu hissetmesi durumudur. (Browning ve Van Eeden-Moorefield, 2019). Çocuğun yaşadığı suçluluk duygusu ebeveyn-ebeveyn ve ebeveyn-çocuk arasında çatışmaya, rol ve sınır belirsizliğine, iletişim zorluklarına, aile beklentilerindeki uyumsuzluklara neden olabilmektedir (Jensen ve Harris, 2016).

V. Sonuç

Üvey aileye sahip gençlerin aile ve aile aidiyetine ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmanın temel sonuçlarında; ailenin anlamına yönelik yapılan kavramlaştırmalarda, sevgi, birliktelik, paylaşım, güven, destek, samimiyet kavramlarını ifade edildiği ve bu kavramlar içinde sevgi ve birliktelik kavramlarının sıklıkla kullanıldığı belirlendi. Genel aile tanımlamasında çekirdek aile yapısının tanımlanmasına karşın kendi ailelerinin tanımlamalarında ebeveynin/ebeveynlerin yeniden evlenme sürecinin, üvey ebeveyn ile ilişkilerin, beraber yaşanılmayan ebeveyni ile ilişkilerinin belirleyici olduğu görüldü. Annelerin yeniden evliliğinde toplumsal baskılardan kurtulma, yaşamın kolaylaşması ve yalnızlıktan kurtulma ile babaların yeniden evliliğinde evdeki düzenin devam ettirilmesi, yaşamın kolaylaşmasına yönelik düşüncelerin evliliğin onaylanmasında etkili olduğu saptandı. Üvey aile yaşamında üvey ebeveyn ile kurulan olumsuz ilişkinin ve ailede üvey kardeş varlığının aileyi kabullenme konusunda gençleri olumsuz etkilediği belirlendi. Üvey ebeveynle ilişkilerin gençlerde aile aidiyetinin belirleyicisi olduğu ve aile üyeleriyle birlikte düzenli yapılan aktiviteler, bayram, mezuniyet gibi önemli günlerde beraber olmanın katılımcıların aile aidiyeti hissetmeleri konusunda önemli unsurlar taşıdığı belirlendi.

Araştırmanın bulguları çerçevesinde yeniden evlenme ile oluşan aile sisteminin aile yapısında meydana gelen değişim sürecinde tüm aile üyelerinin profesyonel desteğe ihtiyaç duydukları bilinmektedir. Ancak çoğu zaman ihtiyaç duyulan bu destekten haberdar olma ve bu hizmete ulaşma konusunda sınırlılıklar yaşayan aileler için var olan aile danışmanlığı hizmetlerine erişimlerinin sağlanması ve yeni hizmet modellerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Her ailenin düzenli olarak takip edildiği; aile danışmanlığı bilgisine, eğitimine ve deneyimine sahip sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar gibi meslek elemanları tarafından sunulacak danışmanlık hizmetlerinin aile içi iletişimi ve etkileşimi artırıcı, aile üyelerinin aile yaşam döngüsü içerisinde karşılaşılabilecek her türlü kriz durumuyla başa çıkmalarında destekleyici etkiye sahip olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Adak, N. (2017). Toplumun Temel Taşı: Aile. Sevinç Güçlü (Ed.), Kurumlara Sosyolojik Bakış içinde (s. 27-62). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Abbey, A., Stewart, A. J. (2001). Does family structure matter? a comparison of adoptive, two-parent biological, single-mother, stepfather, and stepmother households. *Journal of Marriage and Family* 63, 840–851, doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00840.x
- Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (26), 29-50
- Anyan, S. E., Pryor, J. (2002). What is in a family? Adolescent perceptions. *Children&Society*, 16(5), 306-317. doi.org/10.1002/chi.716
- Baumeister, R. F., Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117 (3), 497-529. doi: 10.1037/0033-2909.117.3.497
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 16 (Özel Sayı I): 108-114.
- Bowlby, J. (2012). Bağlanma. [Attachment] (Çev. T. V. Soylu), İstanbul: Pinhan Publishing.
- Brown, S. L., Manning, W. D., Stykes, J. B. (2015). Family structure and child well-being: Integrating family complexity. *Journal of Marriage and Family*, 77, 177–190. doi: 10.1111/jomf.12145
- Browning, S., Van Eeden-Moorefield, B. (2019). Stepfamily therapy with stepgrandparents and their adult children. Pitta, Patricia J. (Ed); Datchi, Corinne C. (Ed), *Integrative couple and family therapies: Treatment models for complex clinical issues* In (s. 219-236). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000151-011
- Bumpass, L., Sweet, J., Martin, T. C. (1990). Changing patterns of remarriage. *Journal of Marriage and Family*, 52 (3), 747-756

- Cavanagh, S. E. (2008). Family structure history and adolescent adjustment. *Journal of Family Issues*, 29, 944–980. doi.org/10.1177/0192513X07311232
- Choenarom, C., Williams, R. A., Hagerty B. M. (2005). The role of sense of belonging and social support on stress and depression in individuals with depression. *Archives of Psychiatric Nursing*, 19 (1), 18–29. doi: 10.1016/j.apnu.2004.11.003
- Demo, D. H., Acock, A. C. (1996). Family structure, family process, and adolescent well-being. *Journal of Research on Adolescence*, 6, 457-488
- Eisenstadt S. N. (2017). *Modernleşme Başkaldırı Ve Değişim*. 2. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Friedman, R. Y. (2007). *Widening the therapeutic lens: Sense of belonging as an integral dimension of the human experience*. Wright Institute Graduate School of Psychology, Doctor Thesis.
- Furman, W., Buhrmester D. (1985). Children's perceptions of the qualities of sibling relationships, *Child Development*, 56 (2), 448-461. doi: 10.2307/1129733
- Furstenberg, F. F. (1987). The new extended family: The experience of parents and children after remarriage. In *Remarriage and Stepparenting: Current Research and Theory*, ed. K Pasley, M Ihinger-Tallman, 42-61. New York: Guilford
- Gennetian L. A. (2005). One or two parents? Half or step siblings? The effect of family structure on young children's achievement. *Journal of Population Economics*, 18, 415–43. doi.org/10.1007/s00148-004-0215-0
- Golish, T. D. (2003). Stepfamily communication strengths understanding the ties that bind. *Human Communication Research*, 29 (1): 41–80. doi.org/10.1093/hcr/29.1.41
- Hagerty, B. M., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of Psychiatric Nursing*, 6 (3), 172-177. doi.org/10.1016/0883-9417(92)90028-H
- Hagerty, B.M., Williams, R.A., Coyne, J.C., Early, M.R. (1996). Sense of belonging and indicators of social and psychological functioning. *Archives of Psychiatric Nursing*, 10, 235-244. doi.org/10.1016/S0883-9417(96)80029-X
- Hagerty, B.M., (2002). Childhood antecedents of adult sense of belonging. *Journal of Clinical Psychology*, 58 (7), 793–801. doi: 10.1002/jclp.2007
- Hill, D. L. (2006). Sense of belonging as connectedness, American Indian worldview, and mental health. *Archives of Psychiatric Nursing*, 20 (5), 210–216.
- Jensen T. M., Harris, K. M. (2016). Stepfamily relationship quality and stepchildren's depression in adolescence and adulthood. *Emerging Adulthood*, 5(3) 191-203. doi: 10.1177/2167696816669901

- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (36), 381-404
- King, V., Boyd, L. M., Thorsen, M. L. (2015). Adolescents' perceptions of family belonging in stepfamilies. *Journal of Marriage and Family*, 77, 761-774. doi.org/10.1111/jomf.12181
- King, V., Boyd, L. M. (2016). Factors associated with perceptions of family belonging among adolescents. *Journal of Marriage and Family* 78, 1114–1130. doi.org/10.1111/jomf.12322
- Leake, V. S. (2007). Personal, familial, and systemic factors associated with family belonging for stepfamily adolescents. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47, 135–155. doi.org/10.1300/J087v47n01_08
- Levin, I., Trost, J. (1992). Understanding the concept of family. *Family Relations*, 41 (3), 348-351. doi: 10.2307/585202
- Pasley, K., Garneau, C. (2017). Yeniden evlilik ve üvey aile hayatı. Froma Walsh. (Ed.), *Normal aile süreçleri, büyüyen çeşitlilik ve karmaşıklık içinde* (s. 167-192), I. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 167-192.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sargent, J., Williams R. A., Hagerty B., Lynch-Sauer, J., Hoyle K. (2002). Sense of Belonging as a Buffer Against Depressive Symptoms. *J Am Psychiatr Nurses Assoc*, 8, 120-9. doi.org/10.1067/mpn.2002.127290
- Seltzer, J. A., Bianchi, S. M. (1988). Children's contact with absent parents. *Journal of Marriage and Family*, 50, (3) 663-677. doi: 10.2307/352636
- Thomson, E., Hanson, T., McLanahan, S. (1994). Family structure and child wellbeing: Economic resources vs. parental behaviors. *Social Forces*, 73, 221-243. doi: 10.2307/2579924
- Tach L., Edin K., Harvey H., Bryan B. (2015). The family-goround: family complexity and father involvement from a father's perspective. *ANNALS, AAPSS*, 654, doi.org/10.1177/0002716214528655
- Uşaklı, H. (2013). Comparison of single and two parents children in terms of behavioral tendencies. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3 (8), 256-270.
- Uzunkaya Seçen, H. K. (2017). Türkiye'de boşanma ve eş kaybı bağlamında dul kadın algısı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Wilczynska, A., Januszek, M., Bargiel-Matusiewicz, K. (2015). The need of belonging and sense of belonging versus effectiveness of coping. *Polish Psychological Bulletin*, 46(1), 72-81. doi: 10.1515/ppb-2015-0008

- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 8. baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2016). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri. Nurşen Adak (Ed.), Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar içinde (s. 39-64), 2. Baskı. Ankara: Sayısal Kitabevi.